

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS AT ENGLISH LESSONS

Копчак Л.В.,

orcid.org/0000-0002-1556-1868 старший викладач кафедри іноземних мов і країнознавства
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Мудренко Г.А.,

orcid.org/0000-0001-7476-4714
викладач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Алісеєнко О.М.,

orcid.org/0000-0003-3840-7714
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

У статті розглянуто формування англійської мовленнєвої компетенції студентів за допомогою сучасних інноваційних технологій. У дослідженні мовленнєва компетенція трактується як досягнення певного рівня володіння орфографічним, фонетичним, лексичним та граматичним аспектами мови та вміння використовувати мовні засоби у побудові правильно сформульованих висловлювань з метою адекватної комунікації.

У роботі розглянуто використання таких методів навчання: проблемний, реферування спеціалізованих текстів, проекту та тренінгів. Доведено, що ключовим поняттям проблемного навчання є «проблемна ситуація», що створюється викладачем із навчальною метою. Вона включає складне теоретичне чи практичне питання, що вимагає вивчення, розширення, дослідження у поєднанні з певними умовами та обставинами, що створюють ту чи іншу ситуацію. Метод проектів передбачає, що студент самостійно планує, створює, захищає свій проект, тобто активно входить до процесу комунікативної діяльності. Метод реферування спеціалізованих текстів полягає у освоєнні плану викладу мовної інформації. Пропонована у статті схема реферативної інтерпретації інформації дозволяє організувати короточасний та економний контроль вивченого матеріалу. Метод тренінгів, які поділяються на когнітивний, поведінковий та метод атрибуції, вдало поєднує теоретичний і практичний аспекти навчання.

Ці методи навчання сприяють підвищенню ефективності процесу оволодіння англійською мовою та досягненню більш високих результатів, розвивають інтелектуальний потенціал учнів, а також відкривають можливості творчої співпраці викладача та студента. У поданій роботі викладено основні форми зазначених методів, їх специфіку та рівні. На даний момент розглянуті методи навчання студентів є найбільш продуктивними та актуальними, спрямованими на формування мовленнєвої компетенції студентів на заняттях англійської мови.

Ключеві слова: метод проекту, метод реферування спеціалізованих текстів, метод тренінгів, мовленнєва компетенція, проблемний метод.

The article considers the formation of English communicative competence of students with the help of modern innovative technologies. The study interprets communicative competence as the achievement of a certain level of mastery of spelling, phonetic, lexical and grammatical aspects of language and the ability to use language tools in the construction of correctly formulated utterances.

The paper considers the use of the following teaching methods: problem-based, abstracting specialized texts, projects and trainings. It is proved that the key concept of problem-based learning is the "problem situation" created by the teacher for educational purposes. It includes a complex theoretical or practical issue that requires study, expansion, research in combination with certain conditions and circumstances that create a situation. The project method assumes that the student independently plans, creates, defends the project, that is actively enters into process of communicative activity. The method of abstracting specialized texts is to master the plan of presentation of linguistic information. The scheme of abstract interpretation of information offered in the article allows to organize short-term and economical control of the studied material. The method of training, which is divided into cognitive, behavioral and attribution methods, successfully combines theoretical and practical aspects of learning.

These teaching methods help to increase the effectiveness of the process of mastering the English language and achieve higher results, develop the intellectual potential of students, as well as open opportunities for creative collaboration between teacher and student. The present article outlines the main forms of these methods, their specifics and levels. Currently, the considered methods of teaching students are the most productive and relevant, aimed at forming the speech competence of students in English classes.

Key words: project method, method of abstracting specialized texts, training method, communicative competence, problem method.

Постановка проблеми. Характерною рисою сучасного етапу у розвитку науки та освіти є розширення міжнародних зв'язків та співробітництва. У наші дні знання іноземних мов стає абсолютно необхідним для сучасного фахівця. Розширення професійного міжнародного спілкування, ділові переговори із зарубіжними партнерами, робота з технічною документацією іноземною мовою, можливість виробничого стажування за кордоном зумовлюють необхідність більш повного використання можливостей іноземної мови у професійній підготовці майбутніх спеціалістів та передбачають формування іншомовної компетенції студентів.

Метою навчання іноземної мови студентів є формування мовленнєвої компетенції. Поняття «мовна компетенція» в сучасній теорії навчання іноземних мов, позначає сукупність мовних знань, умінь, навичок, оволодіння якими дозволяє здійснювати іншомовну мовну діяльність відповідно до мовних норм мови, що вивчається у сферах діяльності, а також сприяють розвитку мовних здібностей учнів.

Формування іншомовної мовленнєвої компетенції є актуальним завданням науково-практичного значення. У теоретичному аспекті мовленнєва компетенція представляється як багатокомпонентний феномен, у якому рівень сформованості його складових частин визначає результативність роботи з розвитку комунікативної компетенції майбутнього спеціаліста.

Теоретичний аспект мовленнєвої компетенції спирається на найважливіші поняття термінологічного апарату опису процесу комунікації, що включає поняття комунікативної стратегії, комунікативної поведінки як конвенції відбору мовного матеріалу та організації комунікації в сукупності соціально-психологічних і власне лінгвістичних факторів, рецептивної поведінки.

Прикладний опис іншомовної мовленнєвої компетенції зорієнтований на пошук нових прийомів навчальної роботи, що відповідають цілям формування компетентного фахівця. Продуктивні аспекти навчання іноземної мови можуть ефективно експлікуватися у таких формах методичної роботи як багатоаспектне навчання монологічного (переказ, реферування, анотування, переклад текстів іноземною мовою) та діалогічного мовлення в рамках реалізації проектної методики, ігрових технологій, технологій інтерактивного та модульного навчання.

Перелічені способи формування іншомовної мовленнєвої компетенції як частини професійної компетентності, маючи практикоорієнтований

характер, можуть допомогти сформувати здатність студентів до дії, вирішення професійних завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняна та зарубіжна педагогіка і методика володіють значною теоретичною та методичною базою дослідження мовленнєвої компетенції у студентів, зокрема англомовної. Сучасні праці вчених присвячені вивченню формування мовленнєвої компетенції у закладі вищої освіти (Д. Бірд [8], Г. М. Мешко [4]), сутності мовної комунікації (Ф. Кортеген [9], О. В. Яшенкова [6]), методиці навчання іншомовної мовленнєвої діяльності (С. Бурнс [7], О. Б. Тарнопольський [5]). Питання національно-культурної специфіки комунікації, оволодіння іноземною мовою як феноменом національної культури, мотивація комунікативної діяльності досліджують у своїх розвідках такі вчені, як О. М. Акмалдінова [1], Н. Ю. Голтвяниця [2], А. Й. Гордєєва [3] та ін. Незважаючи на значну кількість праць, присвячених проблемі, дослідження процесу формування англомовної мовленнєвої компетентності студентів залишається **актуальним та потребує подальших розвідок.**

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні формування англомовної мовленнєвої компетентності студентів. Зазначеній меті відповідають такі завдання: визначити умови формування англомовної мовленнєвої компетентності студентів, виділити основні методи, які сприяють формуванню мовленнєвої компетенції студентів на заняттях з англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основним завданням навчання іноземної мови бакалавра будь-якої спеціальності є розвиток мовленнєвої компетенції студентів, що дозволяє їм практично використовувати іноземну мову у своїй професійній діяльності та з метою самоосвіти.

Компетенція у загальному розумінні – це група взаємопов'язаних та взаємозумовлених знань, умінь та навичок, що забезпечують виконання одного конкретного завдання. У свою чергу, компетентність – це здатність здійснювати діяльність у рамках освоєної компетенції, приймати відповідальні рішення та діяти адекватно у відповідності до вимог даної ситуації.

Під мовленнєвою компетенцією розуміється здатність співвідносити мовні засоби з конкретними предметними областями, ситуаціями, умовами та комунікативними завданнями. Супутнім завданням навчання іноземної мови на цьому етапі є формування навичок самостійної роботи в рамках даної спеціальності та розвиток творчого потенціалу студентів. Сучасні методи навчання,

зокрема проблемний, реферування спеціалізованих текстів, проекту та тренінгів розвивають творчу активність, сприяють розвитку самостійності тих, хто вивчає іноземну мову, залучають їх у дослідницьку діяльність [8]. Вони відкривають можливість творчої співпраці викладачів та студентів, сприяючи глибшому та міцнішому засвоєнню матеріалу та способів діяльності. Основним з їх завдань вважається активізація інтелектуального потенціалу учнів, тобто їхньої мисленнєвої діяльності на занятті.

Характер проблемного методу розкривається із перекладу грецького слова «проблема», що означає «завдання, питання». Пізніше на перше місце висунулося поняття «проблемна ситуація» [9, с. 312]. Проблемне навчання – це технічна система, що забезпечує вчителю цілеспрямовані дії щодо організації механізмів мислення та поведінки учнів шляхом створення проблемних ситуацій. У процесі проблемного навчання викладачі не дають готових знань, а ставлять учням питання, і, стимулюючи інтерес учнів, учні хочуть знайти шляхи вирішення завдань. Проблемне навчання переважно приймає такі форми: а) проблемне викладення матеріалу вчителем; б) частково-пошукова діяльність учнів за участю вчителя на практичних заняттях, семінарських та лабораторних заняттях.

Ключовим поняттям проблемного навчання є «проблемна ситуація», що створюється освітянами у навчальних цілях [10, с. 11]. Вона включає складну теоретичну або практичну проблему, яку необхідно вивчити, розширити, вивчити у взаємозв'язку з певними умовами і ситуаціями, що створюють конкретне середовище. Як правило, проблемні ситуації бувають двоякими: 1. Тема змістовна, пов'язана із протиріччям розрізнених базових знань, відсутня якась важлива інформація; 2. Мотиваційна, спрямована на осмислення протиріччя і пробудження прагнення його усунення за умови придбання студентами нових знань. Рівень проблемного навчання залежить від змісту навчального матеріалу (уміння створювати проблемні ситуації різної складності) та типу самостійної дії студентів [8, с. 77]. На підставі цих характеристик фахівці виділяють чотири рівні проблем: рівень, який визначає репродуктивну активність; рівень, який забезпечує застосування попередніх знань у нових ситуаціях; репродуктивно-дослідницький рівень; творчий рівень.

Викладачі повинні дотримуватися таких вимог при виявленні та формулюванні проблемних ситуацій будь-якого рівня: виявляти та демонструвати протиріччя, що визначають зародження та розви-

ток того чи іншого явища; орієнтувати учнів на максимальну самостійність у пізнавальній діяльності; з одного боку, співвідносити проблемні ситуації, з іншого боку, забезпечити його трудомісткість і небанальність, спиратися на основні принципи навчання (науковість, систематичність, наочність і т. д.) [7, с. 95]. Враховуючи специфіку іноземної мови як предмета та її зростаючу складність, можна зробити висновок, що тільки проблемно-орієнтовані завдання можуть сприяти активізації діяльності учнів та виробленню практичних навичок використання іноземних мов як засобом спілкування, підвищенню ефективності процесу навчання іноземної мови та досягненню більш високих результатів.

Проблемні ситуації, безсумнівно, сприяють кращому засвоєнню нового матеріалу, стимулюють мовну діяльність, пізнавальні потреби учнів, самостійну діяльність та розвивають творчий потенціал. Ключем до успіху є вивчення змісту та суті теорії організації процесу формування проблемно-орієнтованої комунікативної компетенції викладача, освоєння форм та технологій проблемного навчання та систематичне творче застосування того, чому він навчився на практиці.

Проблемний метод, заснований на різноманітній доступній інформації, дозволяє студенту розвивати свої позиції, пов'язувати їх з чужими поглядами, знаходити серед них тих, хто вступає в контакт з його поглядами, та розвивати своє ставлення до неприйнятних перспектив, тобто формувати думку про світ знань, яка відкрита для уточнення та поглиблення. Для заняття обирається актуальна ситуація та аналізується зі студентами. Для проблемного методу характерне те, що знання та способи діяльності не подаються у готовому вигляді, а пропонуються інструкції. Мета полягає у стимулюванні пошукової діяльності. Для реалізації проблемного методу необхідно: добір актуальних проблем; визначення особливостей проблемного способу навчання; особистісний підхід та майстерність викладача.

Для створення проблемної ситуації необхідно використовувати такі прийоми. Викладач підводить студентів до суперечливої теми / ситуації та пропонує їм самим знайти спосіб її вирішення. Викладач викладає різні погляди на це питання. Викладач спонукає студентів робити порівняння, узагальнення, висновки. Викладач порушує конкретні питання. Наприклад, «Комп'ютерні ігри нічого не вчать, і молодим людям краще їх уникати. Яка Ваша думка з цього приводу? Аргументуйте». Студенти діляться на 3 групи – 2 проблемні групи, 1 фокус-група. Група 1 дотри-

мується лише однієї точки зору на проблему, група 2 – прямо протилежною. Групи (після індивідуальної роботи над ситуацією, підготовки власного виступу на тему як домашнього завдання) обговорюють свою думку, висувують аргументи на її користь. Групи 1 та 2 представляють свою думку з доказами. Фокус-група відстежує виступи, вибирає найбільш об'єктивну та грамотно аргументовану думку.

Ще одним способом активізації студентів у процесі навчання іноземних мов є метод проєктів, коли студент самостійно планує, створює, захищає свій проєкт, тобто активно входить у процес комунікативної діяльності. Навчальний проєкт – це комплекс пошукових, дослідницьких, розрахункових, графічних та інших видів роботи, які студенти виконують самостійно з метою практичного або теоретичного вирішення значущої проблеми [7, с. 97].

Проте, на нашу думку, застосовувати нові навчальні технології (зокрема, метод проєктів) у навчально-виховному процесі можна і потрібно за будь-яких умов. Це сприяє не тільки розвитку комунікативних особливостей студента, але й збагаченню знань на предмет, створює максимально сприятливі умови для розкриття та прояви творчих здібностей студента. Крім того, підвищується професійна компетентність самого викладача. Особистісно-орієнтоване навчання, навчання у співпраці, проєктні методики певною мірою дозволяють вирішити проблему мотивації, створити позитивний настрій до вивчення іноземної мови, коли студенти навчаються із захопленням, тоді розкриваються потенційні можливості кожного. Це дозволяє найповніше враховувати індивідуальні особливості кожного студента, тобто реалізовувати особистісно-орієнтований підхід у навчанні іноземної мови.

Основний принцип цього напрямку полягає у тому, що у центрі навчання має бути студент, а не викладач, діяльність пізнання, а не викладання. Ідея цього підходу дуже приваблива, тому що навчання орієнтоване на особистісні характеристики, попередній досвід, рівень інтелектуального, морального розвитку студента, особливості його психіки (пам'яті, сприйняття, мислення) [8, с. 82]. Впевнено можна стверджувати, що метод проєктів, навчання у співпраці дозволяють вирішити проблему мотивації, створити позитивний настрій студентів, навчити їх не просто запам'ятовувати та відтворювати знання, які дає їм університет, а вміти застосовувати їх на практиці для вирішення проблем, що стосуються їх життя.

Метод проєктів – це спосіб досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми, яка має завершитись цілком реальним, відчутним практичним результатом, оформленим тим чи іншим чином, метод проєктів завжди орієнтований на самостійну діяльність студентів: індивідуальну, парну, групову, яку вони виконують протягом певного відрізка часу [10, с. 7]. Уміння користуватися методом проєктів свідчить про високу кваліфікацію викладача. Ця технологія включає сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю суттю.

Метод проєктів може бути використаний на заняттях іноземної мови у рамках програмного матеріалу практично з будь-якої теми. Головне це сформулювати проблему, над якою студенти працюватимуть у процесі роботи над темою уроку.

Перелічимо основні вимоги до використання методу проєктів: наявність значущої у дослідному, творчому плані проблеми, потребує дослідницького пошуку на її вирішення; практична, теоретична, пізнавальна значущість очікуваних результатів; самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність студентів під час заняття; структурування змістовної частини проєкту (із зазначенням поетапних результатів та розподілом ролей); використання методів дослідження: визначення проблеми, завдань дослідження; висунення гіпотези їх вирішення, обговорення методів дослідження; оформлення кінцевих результатів; аналіз отриманих даних, підбиття підсумків, коригування, висновки.

Розглянемо етапи формування мовленнєвої компетенції на прикладі методики навчання реферування спеціалізованих текстів. Завдання студента полягає у освоєнні плану викладу мовної інформації, що включає низку етапів: 1) інтродуктивну фазу ознайомлення з референтною ситуацією (повідомлення теми, предмета оповіді, інформації про просторові та тимчасові межі того, що відбувається); 2) фазу деталізації, що охоплює найбільший текстовий фрагмент, в якому здійснюється конкретизація проблеми або ідеї тексту; 3) узагальнюючу-аналітичну фазу суб'єктно-аналітичного коментування викладених фактів, побудови власних висновків. Пропонована схема реферативної інтерпретації інформації здебільшого дозволяє організувати короткочасний та економний контроль вивченого матеріалу [7, с. 98].

Поширеним та ефективним методом, що застосовується для формування мовленнєвої компетенції студентів на заняттях англійської мови, є тренінги, які поєднують теоретичні і практичні аспекти викладання. Розрізняють когнітивний тренінг, що

спрямований на формування мовленнєвої компетенції шляхом отримання інформації про інші культури та її обговорення. Атрибуційний тренінг використовується для розвитку мовлення у процесі пояснення причин ситуацій і поведінки в іншій культурі. У свою чергу, поведінковий тренінг, спрямований на навчання практичним навичкам, які необхідні для здійснення діяльності в іншій культурі. У застосуванні ситуаційного тренінгу студенти відтворюють та аналізують конкретні міжкультурні контакти, обговорюють проблеми, які виникають під час цих контактів. Як бачимо, особливість тренінгів полягає у тому, щоб не лише сформувати мовленнєву компетенцію у студентів, а й міжкультурну, що є принциповим завданням у навчанні іноземним мовам сучасних фахівців.

Висновки. У процесі формування та вдосконалення англомовної мовленнєвої компетенції у студентів особливу актуальність набуває вивчення соціального та професійного контексту, поєднання колективних, соціально значущих та особистісних змінних. Таким чином, іншомовна мовленнєва компетенція, незважаючи на постійну рухливість і мінливість, сприймається як сума знань, що виступає своєрідним керівництвом до подальшої мовної поведінки та спілкування, необхідного студентам у їхній подальшій професійній діяльності.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо у більш глибокому вивченню питання формування мовленнєвої компетентності студентів на заняттях з англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Акмалдінова О. М. Лінгвосоціокультурний аспект навчання іноземним мовам. Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / ред. кол. О. П. Гребельник [та ін.]. Київ, 2010. Вип. 61. С. 78–83.
2. Голтвяниця Н. Ю. Лінгвосоціопрагматичний аспект звертання у віртуальному спілкуванні (на матеріалі французьких Інтернет-форумів). *Нова філологія*. 2011. № 46. С. 100–105.
3. Гордєєва А. Й. Способи мотивації комунікативної діяльності майбутніх філологів у процесі формування англомовної граматичної компетенції. *Іноземні мови*. 2011. № 2. С. 16–21.
4. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2010. 200 с.
5. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: навч. посіб. Київ.: Інкос, 2006. 247 с.
6. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 312 с.
7. Bourns S. K., Melin C. The foreign language methodology seminar: Benchmarks, perceptions, and initiatives. *ADFL Bulletin*. 2014. № 43(1). Pp. 91–100.
8. Byrd D. R. Learning to Teach Culture in the L2 Methods Course. *Electronic Journal of Foreign Language Teaching*. 2014. № 11(1). Pp. 76–89.
9. Korthagen F. A. J. Pedagogy of Teacher Education. In J. Loughran, M. L. Hamilton (Eds.), *International Handbook of Teacher Education*. 2016. Pp. 311–346.
10. Pennington M. C., Richards J. C. Teacher identity in language teaching: Integrating personal, contextual, and professional factors. *RELC Journal*. 2016. № 47(1). Pp. 5–23.